

Оригинални научни рад
УДК: 821.163.41.09-14:398(497.16)"16"
821.163.41.09-94 ИВАНОВИЋ К.
DOI: 10.5937/zrffp55-56490

SRELA MI TE DOBRA SREGGIA. ПРИМЕРИ БУДВАНСКИХ РОСТАВА И ПОЧАСНИЦА ИЗ СРЕДИНЕ XVII ВЕКА

Кристина Р. МИТИЋ¹

Универзитет у Нишу
Филозофски факултет
Департман за србистику
Ниш (Србија)

Катарина С. МИТРОВИЋ²

Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Одељење за историју
Београд (Србија)

¹ kristina.mitic@filfak.ni.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0002-6911-6779>

² ksmitrov@f.bg.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0003-0977-8225>

Примљен: 3. 2. 2025.
Прихваћен: 10. 6. 2025.

SRELA MI TE DOBRA SREGGIA.
ПРИМЕРИ БУДВАНСКИХ РОСТАВА
И ПОЧАСНИЦА ИЗ СРЕДИНЕ XVII ВЕКА³

Кључне речи:
дон Крсто
Ивановић;
Будвански анали;
обичаји
наздрављања;
певане здравице.

Сажетак. Прилог осветљава роставе и почаснице, које су својеврсни додатак трећој књизи *Будванских анала*, чији је записивач будвански племић дон Крсто Ивановић (1628–1688), каноник Катедрале Светог Ивана, општински учитељ и канцелар апостолског викаријата. У трећој књизи *Будванских анала* у седам поглавља говори се о традиционалном одевању Будвана, појави нових модних стилова, обичајима приликом рођења мушког и женског детета, прослави зарука, свадбеним свечаностима, погребним обредима, породичним и јавним светковинама. Ове лирске минијатуре записане су на народном језику, али према италијанском правопису. Већином су певане за време свадбених свечаности, али нису остајале искључиво у том контексту, него су се певале и у другим свечаним приликама.

³ Реализацију овог истраживања финансијски је подржало Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије у склопу финансирања научноистраживачког рада на Универзитету у Нишу – Филозофском факултету (Уговор бр. 451-03-137/2025-03/200165) и на Универзитету у Београду – Филозофском факултету (Уговор бр. 451-03-137/2025-03/200163).

Крсто Ивановић (Будва, 1628 – Венеција, 1688) своје прво и најпознатије историјско дело *Будвански анали* написао је у периоду 1650–1653. У то време живео је у Будви и обављао дужности каноника Катедрале Светог Ивана, општинског учитеља и канцелара апостолског викаријата.⁴ Донедавно, прва и друга књига *Будванских анала* биле су познате по већ готово заборављеним издањима Николе Вучковића, приређеним на основу три непотпуна преписа.⁵ Открићем аутографа *Будванских анала* 2018. године напоскон се дошло и до треће књиге, у којој је у седам поглавља дат пресек градске свакодневице средином XVII века.⁶ Детаљно су описани традиционална ношња и модерне навике у одевању Будвана, обичаји приликом рођења мушког и женског детета, прослава зарука, свадбене свечаности, погребни ритуали, породични празници и јавне светковине. Живот појединца и заједнице одвијао се према ритму црквеног календара, с посебним нагласком на поштовању локалних светитељских култова и обичаја (Ivanović, 2024, стр. 238–277). Поред трију књига *Будванских анала*, недавно откривени рукопис садржи још два списка: попис мушких глава настањених у Будви (племећа, грађана, становника пореклом Паштровића, занатлија, војника и свештених лица) из 1638. године (Ivanović, 2024, стр. 360–375) и руковџет

⁴ О његовом животном путу видети Ivanović, 2024, стр. 8–13; Милошевић и Лукетић, 1996, стр. 325–335.

⁵ Видети Вучковић, 1965, стр. 623–652; Вучковић, 1978, стр. 287–307. Вучковићев превод прве и друге књиге *Анала* прештампан је у: Милошевић и Лукетић, 1996, стр. 325–335. О критичком издању интегралног текста прве и друге књиге видети Ivanović, 2024, стр. 38–237, 279–351.

⁶ Аутограф *Будванских анала* данас се налази у Националној и свеучилишној књијници у Загребу (сигнатура R7994, ID запис 00794214), која га је 2006. године откупила од Antiquariat Slavica Verlag Dr. Anton Kovač & Südosteuropa Buchhandel са седиштем у Минхену. У овом тренутку није познато којим путевима је рукопис доспео до минхенског антикваријата специјализованог за нађавку и продају књига на (јужно) словенским језицима. ЈУ Народна библиотека Будве нађавила је снимак рукописа (лиценца NOC-NC 1.0), који је доступан у Дигиталној библиотеци у оквиру збирке „Крсто Ивановић” (<https://digital.nbbd.me/unit/krsto-ivanovic-anali>). На основу аутографа, Катарина Митровић и Милица Кисић приредиле су критичко издање (Ivanović, 2024).

ростава⁷ и почасница⁸ на народном језику и према италијанском правопису, којом је опис свакодневног живота Будве добио допуну и потврду (Ivanović, 2024, стр. 374–389). Дон Крсто Ивановић још један је познавалац и чувар завичајне традиције. Његових четрдесетак лирских минијатура повезаних са обредом наздрављања уз испијање вина, забележених педесетак година пре Буровића⁹, скоро двеста пре Вука¹⁰, невеликих обимом – искорачују повремено из оквира уско наздравичарске и пригодне лирике на пиру¹¹ или на свадби. Шири контексти усаглашени су са наздравичарским текстовима и онда када се околности не рефлектују непосредно међу стиховима.¹² Ивановићев допринос очувању најстаријих слојева наше народне лирске поезије може бити важан извор сакупљене поезије предвуковског доба као потврда веродостојности млађих збирки. Мирослав Пантић најприлежније подсећа на претходнике Вука Стефановића Караџића у бележењу народне песничке речи сматрајући да су се „стари записи народне поезије изванредно корисно допунили с вестима савремених путописаца који су пролазили нашим крајевима и који су о тим крајевима и обичајима њихових људи

⁷ Израз употребљава Ивановић у четвртом поглављу треће књиге *Бугванских анала* као старији; могао би бити замењен *џријјевима* *уза здравице* Вука Стефановића Караџића или сл., али ћемо задржати Ивановићев синоним и бити слободни да га значењски везујемо са појмом наздравичарског текста певаног као благослов за сваковрсно узрастање.

⁸ Иако Вукови ђаци, држаћемо се Ивановићевог облика *њочаснице*, а не Вуковог и перашког *њочашнице*. „U Perastu napitnice dolaze једно под именом роџашница те се i тако изговарају” (уп. Пантић, 1961, стр. 225). Лексиконска дефиниција *њочасница* – „кратке лирске народне песме које се певају угледним појединцима ’на част’, а често о гозбама и свадбама ’уз чашу’. Тако, вероватно, долази до двојаког назива за ове песме” – потврђује да је обе етимологије могуће помирити (уп. Пешић и Милошевић-Ђорђевић, 1997, стр. 206).

⁹ Верује се да је *Перашки рукопис* саставио Никола Буровић (око 1655–1737); он садржи и осамдесетак почасница, од којих је, према класификацији сакупљача, 56 „мушких” и 23 „женске”. Записивач бележи и 19 „попијевки од кола” (уп. Пантић, 1964, стр. 40).

¹⁰ Вук је 42 песме уз обичаје наздрављања представио у својој збирци женских народних песама 1841. године (20 песама из *Горњеј џриморја*: бр. 9, 10, 26, 29, 33, 54, 57, 63, 66, 68, 72, 80, 85, 87, 89, 91, 94, 96; 10 *џашћировских џријјева уза здравице*: бр. 128–137; и 12 *џерашких џочашница*: бр. 138–149). Међу песмама које Вук није објавио у својим збиркама, у његовој заоставштини нашле су се и две почаснице које припадају корпусу *њочасница од џојова*. Једну је однекуд својеручно преписао Вук Стефановић Караџић, а другу Вук Врчевић. Видети Стефановић Караџић, 1975, стр. 53, 61, 62, 64, 74–76, 78–80, 82–84, 86–90, 92–93, 111–116, 117–121; Младеновић и Недић, 1973, стр. 58; уп. Врчевић, 1883, стр. 130–138.

¹¹ Вук појам *џира* везује са прославама занатлијских слава у приморју. Видети Стефановић Караџић, 1972, стр. 213.

¹² Уп. Стефановић Караџић, 1972, стр. 58–96; Стефановић Караџић, 1975, стр. 111–121; Вукмановић, 1960, стр. 310–330.

уносили у своје дневнике драгоцене информације” (Пантић, 1964, стр. 11). Век пре дон Крста Ивановића, Никша Рањина (1507) међу првима записује почаснице; потом Петар Хекторовић (1568) записује почаснице од двојице рибара који певају „на стару”, и то једну почасницу, према запису, певају заједно, у два гласа, у част господара, а друге две наизменично, „на отпјев”, један другоме у част (Пантић, 1964, стр. 40).

Средином XVII века унутар градских зидина Будве живело је католичко становништво, док су житељи околних предела Грбља, Маина, Побора, Брајића и Паштровића били углавном православни. Сви они били су поданици Млетачке републике, генерацијама обележени искушењима живота на граници према Османлијама. У време када је дон Крсто Ивановић писао *Будванске анале*, између Млетачке републике и Османске империје вођен је дуг и исцрпљујући Кандијски рат (1645–1669). Један од фронтова који се периодично отварао налазио се управо на прилазима Будви. Паштровићи, Грбљани и Маине повремено су страдали од упада непријатељских одреда који су палили и пљачкали села и одводили робље и стоку, док се нејач склањала на Свети Стефан и у саму Будву, претесну да прими велики број избеглица.¹³ Веза између села и града није прекинута, а живаљ који из села долази у град није мењао преко ноћи свест, већ је одржавао своју традицију и са собом носио и народну поезију.¹⁴

Ови наздравичарски припеви и почаснице могу бити и у четверцу, шестерцу, десетерцу, хетеросилабички или изосилабички, са забележеним рефреном или без њега. Сведеност на тек неколико стихова, језгровитост, свечарски карактер, који одражава веселе животне тренутке везане за њихово извођење, ведре слике патријархалности и богат језичко-стилски репертоар – заједничке су одлике ових подврста. Роставе и почаснице на окупу држи њихова уобичајена функција: вербални код обреда или обичаја наздрављања, жртве изливања, испијања, најчешће, вина.¹⁵ Ове наздравичарске лирске минијатуре и обредно-обичајну лирику повезују формуле благослова и молитве. Могућности да се истоветне певане здравице или њихови делови (при)певају у различитим обредно-обичајним ситуацијама у литератури су више пута истакнуте, као и подударане формулативних структура у здравици и у различитим народним лирским песмама.¹⁶

Како дон Крсто Ивановић бележи у четвртом поглављу¹⁷ треће књиге *Будванских анала*, главни часници на венчању поред *вјенчаној кума*, који

¹³ Уп. Станојевић, 1970, стр. 198–211; Нинковић, 2017, стр. 43–50.

¹⁴ Видети Пантић, 1990, стр. 149. Уп. Цвијић, 2000, стр. 171, 174; Ердељановић, 1920, стр. 1–78.

¹⁵ Уп. Чајкановић, 1994а, стр. 157–158; Кулишић и др., 1970, стр. 147; Тројановић, 2008, стр. 111.

¹⁶ Уп. Кулишић и др., 1970, стр. 147; Петровић, 2006, стр. 42; Krnjević, 1986, стр. 285.

¹⁷ Уп. Стефановић Караџић, 1972, стр. 74–90.

прстенује младенце, јесу блиски сродници – најстарији рођак је *сѣари свайѣ*, потом *ѣрвијенац* има улогу да благослови младенце, ту је и *ѣвер*, који према Ивановићевим списима треба да буде још дечак. *Сѣари свайѣ* у зачеље стола смешта још троје истакнутих званица, од којих се главни зове *засједа* и он одређује преостала два члана. Остали су *свайѣови*. За трпезу се седа према рангу, прво *сѣари свайѣ*, потом *ѣрвијенац* и *вјенчани кум*, па остали; свадбом управља *сѣари свайѣ* и може да захтева помоћ *засједе*. Након што се гости окупе, *засједа* са својим изабраницима почиње да пева роставе у два хора – један хор је прва половина, а други је друга половина трпезе; у тим песмама величају се *сѣари свайѣ* са нижим редовима за трпезом и остали гости редом. Најпре се наздравља у бојје име без певања, за добру срећу, што се назива *великим наздрављањем*¹⁸, после тога следе мање здравице, које су називане и роставе (Ivanović, 2024, стр. 246–257).¹⁹ У шестом поглављу треће књиге *Бугванских анала*, коју руковет на изванстан начин, такође, допуњује или прати, Ивановић пише о неговању старих обичаја обележавања појединачних породичних празника током којих су се у госте позивали пријатељи, седали по старини и тада су се такође припевале мале здравице или роставе (Ivanović, 2024, стр. 262–269).²⁰

Наздравичарску руковет дон Крста Ивановића отвара лирски сплет у коме *цвијеѣ ѣада* на *ѣрѣзу* испред онога коме се наздравља, после чега следи низ од седам сватовских часника којима се припева редом.²¹ У овом наздравичарском низу два стиха метафорично сликају удавачу – *видричицу*, која се нада сватовима и опомиње *босиљак*²² као препознатљиву биљку мистичних моћи заштитника и плодотворника, чији *бели корен* сече *ошѣро оружје* под *влашћу сѣароѣ свайѣ*.²³ Истоветни стихови из Вукове антологије сведоче о стабилности жанра и његове укорееености у обредно-обичајној пракси:

*Босиоче, босиоче, у ширину расѣи;
Јер ће доћи, босиоче, сѣароѣ свайѣ власѣи,
Па ће ми ѣе, босиоче, млада ѣоѣрѣѣи*

¹⁸ Уп. *веља ѣоѣѣјевка* на паштровској свадби према Марјановић и Медин, 2018, стр. 248–249.

¹⁹ Уп. Врчевић, 1883, стр. 126; као и са свадбеним обредно-обичајним контекстом и текстом код Паштровића: Вукмановић, 1960, стр. 302–330; Миковић, 1998; Куљача, 2014, стр. 504–522; Медиговић Стефановић, 2016; Марјановић и Медин, 2018, стр. 214–252; Медин, 2019, стр. 431–459; Ђукић, 2019, стр. 579–593.

²⁰ Уп. Стефановић Караѣић, 1972, стр. 116–117, 202–205, 208–213.

²¹ Уп. Стефановић Караѣић, 1972, стр. 65, 79, 228, 243.

²² Видети Босиљак у Кулишић и др., 1970, стр. 41–42. О босиљку у традиционалној култури видети и Чајкановић, 1994б, стр. 41–49.

²³ Вук варијанту са мотивом *обраћања босиљку* смешта у круг сватовских песама: *Рисанска; У очи свадбе (из Горњеѣа ѣриморја)*. Видети Стефановић Караѣић, 1975, бр. 10, 53.

Ошћром ђордом, досиоче, ѿо д'јелу кор'јену.

(Стефановић Караџић, 1975, бр. 10)

Ростава су као „припјеву уза здравице”²⁴ познате из Вукових записа са препознатљивим инвентаром мотива и песничких слика: припевање у славу *божју* (и *божјеј сина*); у здравље домаћиново (*зелени бор у ѿемељу куће* и *Христѿос који долази да блаѿосиља дом*); трећа ростава одговара Вуковом припеву коме претходи молитва „у здравље црковно”²⁵; четврта ростава наликује на певање „у славу свијех светијех”²⁶; потом се пева *веља ѿјесма*, којом се старом свату или главном за столом намењује *оседлани коњ*, а младожењи *сѿреле*; младожења потом узвраћа роставом главним званицама, којима наздравља *крајѿошијом*; пије се потом у здравље *ђевера* и *невјестѿе*; *сваѿовима* се наздравља роставом, која је слика *ѿоворке на коњима*, коју предводи *сѿари свай* и која *оѿвара ѿуѿ дудванској невесѿи*²⁷:

*А шѿо су ѿи, сѿари свайе,
Поѿни коњи, а ѿрудни јунаци? –
Камење смо раздијали
Пуѿ чинећи Будђанци ђевојци.*

(Стефановић Караџић, 1975, бр. 87)

У ростави *дудванској власѿели* поново се помиње *досиљак*, по коме се *већа*, док се у другој песми њима упућеној *сѿароѿрађанима* захваљује добрим жељама; у здравље *владика* испијају се пехари *крајѿошије*, који се удвајају; пије се у здравље *сваѿова*, *кумова* и *ѿријайѿеља* дома: сликом коња који *ѿасу досиљак*; ростава било коме за трпезом помиње мотив *црвеноѿ шайѿора* коме се *веселе јунаци*, низ малих здравица – ростава – завршава се и сумира жељом да се припевано стекне.²⁸

Пантић порекло почасница везује за феудални амбијент, пишући о њима као о „песмама никлим у нашој феудалној средини и певаним, као што им и име сведочи, у нечију част или некоме уз чашу, али које су се, и давно после ритерских времена, певале у широким круговима народа, у исте сврхе и у сличним пригодама” (Пантић, 1964, стр. 11–12). Мирјана Завишин уочава да су у патријархалним условима те песме преносиле на старешину породице оно што је некад припадало феудалноме господару (Завишин,

²⁴ Видети Стефановић Караџић, 1975, бр. 128–137.

²⁵ Стефановић Караџић, 1975, бр. 131.

²⁶ Стефановић Караџић, 1975, бр. 129.

²⁷ Вук и ову варијанту смешта у круг сватовских песама: *Оѿеѿ ѿада* (из *Горњеѿа ѿриморја*) стављајући напомену уз реч *Будђанци – Или од куда буде дјевојка*. Видети Стефановић Караџић, 1975, бр. 87, 88.

²⁸ Уп. Стефановић Караџић, 1975, бр. 128–132, 111–113; Стефановић Караџић, 1972, стр. 209–213; Пантић, 1964, стр. 219.

1979, стр. 52), док Хатица Крњевић с друге стране додаје: „Ročasnike teme su redukovane situacije [...] arhaično shvatanje duboke povezanosti među ljudima i verovanje u sklad sa svetom prirode, [...] opevani su jezgrovito i u probranim detaljima” (Krnjević, 1986, стр. 77, 84).

Према Ивановићевом²⁹ запису, почаснице се, за разлику од ростава, певају у пару унакрст и према намени: *власѿелину* или *ѿоју*, коме *с круне сија сунце*, а са *цвеѿној венца славуј ѿје*; затим *ѿоју*, у овој почасници се издваја мотив *цвећа Свеѿоја Пеѿра*³⁰; *сѿарцу* је намењено више лирских минијатура у којима се велича његово *сѿарјешѿво* у искуству и моли *блаѿослов божји*, односно благослов свеца заштитника док је он на *злаѿном сѿолу* и ногама не мути *хладну воду*:

*Госѿодар сједи у злаѿну сѿолу,
А ноје држи у хладну воду,
Ни воду муѿи, ни зло ѿовори,
Неѿо ѿовори: „Боже, ѿомози!”
Помоѿо Боѿ кућу и њеѿов дом!
А ѿрољеће ѿа здраво засѿало,
Здраво засѿало, ѿере весело!
И око и чело
Све вам, браћо, весело.*

(Стефановић Караѿић, 1975, бр. 141)

Почасница компонована по моделу низања, налик на загонетке, каква је она с мотивом *среѿрне чаше* и *бисерне браде*, забележена у више варијаната – најчешћи је наставак ове варијанте *сѿарцу*, па је тако и код Ивановића, тј. једна за другом су у низу³¹:

*Бисерна брада,
Среѿрна чаша,
Бисер се круни,
У чашу ѿада,
Свако ѿа зрно
Сѿо дукаѿи’ ваља.*

(Стефановић Караѿић, 1975, бр. 118)

²⁹ Уп. Панѿић, 1990, стр. 155–158.

³⁰ Уп. Стефановић Караѿић, 1972, стр. 200–201; мотив бацања петровског цвећа у крило и са крила на земљу, који се везује за ђурђевске, ивањске и свадбене песме, распрострањен је од Македоније до хрватске Подравине (Раденковић, 2005, стр. 35). Уп. Сајпко, 1896, стр. 180–181.

³¹ Варијанте: Богишић, 2003, стр. 343; Стефановић Караѿић, 1972, стр. 211; Стефановић Караѿић, 1975, стр. 93, 104, 114, 118; Младеновић и Недић, 1973, бр. 85, 58.

Неожењеном момку такође се пева неколико почасница: са мотивом *леје везене кошуље* и још лепше *Будванке*, која је кошуљу везла; мотиви *зајризене јабуке* и *жудње за девојком* присутни су и код *Ивановића*; мотив *зеленој бора на ситарој земљи* један је од старијих и заступљенијих; *срела ми је добра срећа* благослов је *соколовићу*³², *младожењи* који лови *кунице* и *сенице* уз помоћ *хриџа* и *сокола*, а главна *ловина* и главни *пратилац* треба да буде *душа девојачка*:

Соколовићу, најљевши тићу!
Што лов не ловиш, нећ' залуд' ситојши?
Пале су њајке у слано море,
А њрејелице у равно њоље,
А јаредице у рудинице,
Мале тиичице у поминице;
Бирај, соколе, што ти ј' од воље. –
Од воље ми је л'јеја ђевојка.
 (Стефановић Караџић, 1975, бр. 118)

Омладини се упућује више варијаната почасница са мотивима – *зелени бор*; *злајна жица* која се савија око *клодука*³³:

Одвила се злајна жица од ведра неба,
Савила се њрвијенцу око клодука;
То не била злајна жица од ведра неба,
Већ то била добра срећа од мила Боја.
Часи да ти је, њрвијенче, и црвено вино!
Појиј и њу, и друју, да ти одје њродугу!
 (Стефановић Караџић, 1975, бр. 100)

Средњи лук и *злајна шетиива* најчешћи су јуначки реквизити; девојка у кошуљи, којој *ружа* цвета из *недара* и *црвена јабука*; *крајуј* који пије воду *накрај језера*, а о врату му стоји *ниска дисерна*, *њозлаћених крила*; *лисџак*³⁴ *наранце*³⁵ или које друге плодноне биљке у чаши јуначкој, док у Вуковим рукописима чаша може бити и женска:

³² Вук варијанту смешта у ред *љубавних и друјих различних женских песама* и то у две варијанте: *Лов од воље (из Перасија)* и *Ојет њо, мало друкчије (из Горњеја њриморја)*. Видети Стефановић Караџић, 1975, бр. 433, 434.

³³ Вук варијанту смешта у ред *свајновских песама*: *Ојет на свадби, њрвијенцу (Рисанска)*. Видети Стефановић Караџић, 1975, бр. 100.

³⁴ Варијанте: Стефановић Караџић, 1975, стр. 64, 117, 120; Младеновић и Недић, 1973, стр. 58, 390–391.

³⁵ Видети Чајкановић, 1994б, стр. 107, 177.

*Паде лисѣак од брескве
 На дну чаше женске;
 Да је знала бресква
 Да је чаша женска,
 С врха би се савила
 Док би чашу наишла – [...]*

(Младеновић и Недић, 1973, бр. 631)

Скокови оружаног младића од каменка до каменка истоветни је мотив и у антологији Мирослава Пантића:

*Лийо ѿи је, брајо, ѿоїледаѿи
 Лийа скока јуначкоїа,
 Гдино ми јунак ѿоскакује
 Од каменка до каменка,
 Била личца ѿоказује
 Иза шћиѿика ѿереноїа,
 Иза шћиѿика ѿереноїа.*

(Пантић, 1964, стр. 43)

Испраћај³⁶ *сѣарої свайїа* из дома, са свечаности, прате две почаснице и чине се најближе обредној календарској лирици, прва у петерцима и друга у осмерцима: *сивозелена ласѣавица клечи ѿод облаком, моли за кишу, да ѿрава расѣе, да је ѿасу бели ѿаунови и беле ѿаунице* и друга: *Под ѿрадом краља Томаша*³⁷ игра коло, у колу је краљица и са њом девојка Милица, коју краљ прижељкује за себе, краљица је куми, али се девојка вајка. Ивановић на крају овог записа само напомиње и друге почаснице певане *уз коло*³⁸, које су благослови продужетка породичне лозе и сваког напретка.

Ивановићева руковет из средине XVII века са двадесетак растава и исто толико почасница – још је један знак и основа претпоставки већег броја записа сличног типа, који нису сачувани или тек треба да буду откривени. Ивановићев допринос очувању најстаријих слојева наше народне лирске поезије може бити важан извор сакупљене поезије предвуковског доба као потврда веродостојности млађих збирки. Могуће је да Ивановић своју руковет – раставе, почаснице и *ѿесму* или *ѿесме у колу* – преписује однекуд, али руковет свакако одише „ненарушеном народношћу” и једновременно наликује на „транскрипте свечаности” којима је Ивановић присуствовао. Општији појам *здравице* у перформативном смислу Ивановић раздваја у две скупине, у којима је могуће уочити више контекстуалних оквира, али

³⁶ Вук бележи да су песме приликом испраћања старог свата са сватовима певане у колу. Видети Стефановић Караџић, 1972, стр. 81.

³⁷ Видети *краљ Томаш* према Палавестра, 2003, стр. 29, 37, 60, 94–95.

³⁸ Уп. *бугванско и рисанско коло* према Врчевић, 1883, стр. 138–144.

сваки од њих подразумева свечарску трпезу и обичаје наздрављања уз трпезу. Издвајају се једино примери који се тичу испраћаја *сїарої свайїа* и знаке певања у *колу*, јер се тичу отвореног простора и границе са обредима аграрне магије. Ивановић не истиче подврсту записаних почасница, али се на основу садржине може закључити да су у питању тзв. мушке почаснице. Трајање и обнављање наздравичарских припева и почасница потврђују и *Будвански анали* са додацима дон Крста Ивановића. Ова првенствено свадбено-љубавна лирика у наздравичарском облику највећим делом истоветна је облицима у старијим и млађим записима. Непребројивост варијаната певаних наздравичарских текстова указује на то да је реч о форми која се дуго и пажљиво преносила и неговала упркос друштвеним околностима и променама. Ивановићев запис будванске руковети растава и почасница из средине XVII века још је једно сведочанство изузетне популарности ових народних лирских песама које су пратиле обреде и обичаје наздрављања. Сведочанство је и њихове изнијансираности и места у обредно-обичајној пракси и једновремено изузетних поетских вредности.

Прилог 1.

Raslike piesni i pociasnize od tarpese na piru aliti na suadbi

Prij obieda sasieda pocine spieupati na tarpesi

Zuietak pade na tarpesu domaghine dobre ti hodechi.

Zuietak pade na tarpesu stari suate dobre ti siedechi.

Zuietak pade na tarpesu nasc paruienze dobre ti siedechi.

Zuietak pade na tarpesu cume uienzani dobre ti siedechi.

Zuietak pade na tarpesu sua sasieda dobre ti siedechi.

Zuietak pade na tarpesu gieueri neuiestom dobre ti siedechi.

Zuietak pade na tarpesu sui suatoui dobre ui siedechi.

Vidriciza pri putu kouala,

Sama poie, sama odgouora,

Oi bosioce, moi bosioce uscirini rasti,

Ere ti dochi domaghina vlasti,

Ter mi chiete mlada potargati

Ostrom kordom po bielu korienu.

Pach s istom piesni pripoie se stari suat, paruienaz, cum uienzani i ostali gorie receni u paru u piesan.

Kad se pie u slauu Boxiu

Tko uinze pie u slauu Boxiu, slaua mu Boxia uasda

pomogla, slaua i sina Boga gospoda.

*Kad se pie usdrauie domaginouo
I usiekoh selen bor i sagradijh oui dom, ouudi dogie
Hristo Bog, blagosloui oui dom.*

*Kad pie domagin
Ouie domodar uelik Boxi dar koi nam pit ueli
sam se uesseli, uesselio mu Bog kugiu tere domo
i prolietie ga sdrauo iunaca tere uesselo.*

*Sa ueliom piesni poiete
Popieuuu su popieuuali, recimo u popieuuku u ime mi
Boga gospodina i suetoga Nicole.*

*Kad pie sasieda usdrauie staroga suata, paruienza i cumauienzana
Nu pitate rana slauia sa paruienza i sa stara suata,
staru suatu kogn sedlahu â paruienzu strielize
berahu. Sa vegliom piesni ali chiamo iednomu alli obbiema, a
boglie ie obiema, obiem dobriema.*

*Kad pie paruienaz u sdrauie sasiedino
Tuar da ti e stara suata sasieda, sasieda kano mosce
Kratoscia oduesti oduesti.*

*Sa vegliom piesni poie se
A ui mi dua milla braiena â gdie mi ste sinoch vecerali, a iestel mi
uinza imali, iesmo, braine, dosta sadouoglie a naiuechie, braine,
dobre uoglie.*

*Kad se pie usdrauie gieuera i neuiste
I gieueru i neuiesti obiema im Bog pomose.*

*Kad se pie usdrauie suatouah
A scto ti su, stari suate, trudni kogni a potni iunaci, ramenom su
rasbiiali drum cinechi Budglianci dieuoicu.*

*Kad se pie usdrauie vlastelah Budglianah
Vlastele uiegiahu od Drobnei bosioku, a ia tu blisu bijeh
ter ulastele rasumijh scto vlastele uiegiahu do Drobnu bosioku.*

*Druga.
Gdie god ier mi su starogragiani dali mi sdrauo, suudi ueselo
i prolietie ijh sdrauo sastalo, sdrauo iunake tere ueselo.*

*Kad se pie usdrauie vladich
Pehar ide u star pesu, nistar pesu, ime mi e kratogna, kratogna, i ko popie kratognu
kratognu ueso bio na domu na domu.*

*Kad se pie usdrauie sue gospode oko stola
A mi chiamo poichi a uini ne date, kogne ni sedlate ter nam
piti date.*

*Kad se pie usdrauie setouah, kumouah i priategliah od doma
Kumougni kogni bosilak passu, neka ga passu,
Kumougni bosu.*

*Kad se pie usdrauie koiega godi od tarpese
Stanu suatu zaruen sator, liepa se junaci mu se
uesele, junaci mu se uesesele.*

*Kad se suarsciu dobre molitue
I dobar junak i dobre uogle, dobroti rece, scoro se stece.*

*Kad paruienaz suarsci dobru molituu
Sui uasi dobri, a oui naibogli, kad se mladiema naliste
dasse molitue dassu u dobre ciasse.*

*Jedan drugomu poie dolie recene pociasnize
Vlastelinu iliti popu*

*A nascemu millu gospodinu kruna i uiennaz na glaui
i s krune mu sciarco sunce siasce, a i uienza raslauio poiase.*

*Starzu
Gospodar siedi na slatnu stolu a noghe darxi u hladnu uodu,
ni uode muti, ni sla gouori, neg Boga moli,
pricistu slaiuu sueti Nicola ti nam pomosi, ti nam
da uinze suessegliemo piti, suessegliemo piti, a u ciasti biti.*

*Starzu
Srebarna ciasa, biserna brada, biser se roni i u ciasu pada,
suaka mu dlaka sto ducat uaglia, a sieda brada dua biela grada.*

*Popu
Sui mi su uienzi raslika zuietia, suetiga Petra nailiepsa zuiegia.*

*Mlazu neossegnenu
A scto mi e liepa pissana kossuglia, braine, a na frana
neossegnena, a ios mi e liepsa Budglianika
dieuoika, braine, ka i kossugliu franu napissala.*

*Istomu
Dieuoika ga, braine, niedrim premegegiala mlie gliei
da slatnai jabuca, a Marco ie liepsci od od slatne
jabuke, braine, gisdau gliei, gisdaue dieuoike.*

Istomu

*I ugrisoh jabuku, u uiedoh se sa ruku, a cime mi meni
rucize xeglian ti sam dieuoicine dusize, dusize*

Istomu

*Tih dunai biezase, selen bor nosase, stan postani,
tih dunaiu selen bore gouori sa mnome.*

Mlacima ostaliema

1. *O selen bore u rauno poglie, mila ti mi e sienza
od tebbe kako mi junaku zarueno uino.*
2. *I suila se slatna seza is rosciana luga, ouila se
mladu Niku okolo klobuca.*
3. *Srebarna luca slatna tetiua iaka e desniza
koia ga istesa, srebarna luca slatna tetiua.*
4. *I hogie imasce dobar junak scociti us potok, nis
potok u dieuoicin periuii gdje dieuoika sama
spi, sama u kosuglizu, is nedar ioi rusa zti i zaruena
jabuka, jabuka.*

Mlazu ne ossgnenu

*Sokolouigiu nailiepsi biehu scto tako strise ter
lou ne louise, loque mi padosce u rauno
poglie a iarebizze u rudinize, istira sokole
scto ti e od uoglie.
Srabaz mi satrepetia u konopce, uhuatisce mlada
Lucu u mlade dieuoike.*

Voiuodi

*Voiuoda li si, capetan li si, ter ti e suniza suiesda
Daniza, i voiuoda sam i capetan sam, meni e
suniza suiesda Daniza.*

Suoiemu

*Vegie mi bijh uolia moiga braza negli tuge dua,
negli tuge dua. Tugin me gie ostauiti a moi
nikada, a moi nikada.*

Priategliu

*I ouia ie ptiza od nascega jata, braine, prauo
bi ouoi ptizi krioza poslatiti.
I togie se, braine, popiti, i toi e losa rodila, a koie
losa garbaua, a noi e uinze zarueno, na tuoie
postenie, Frano braiene.
I ciasniza i pociasniza i zarueno hladno uino*

*sa suom bratiom i drusinom da se uesselimo, dassé
uesselimo.*

Starzu

*Vessele mu sdrauizze, possteno mu brada â u Boga ios
godina i u gospodara.*

Mladiema

*Craguizich mi uodu pie na krai iecera, o garlu mu cruna
uisi sitna bisera, krioza mu su poslagiena, liepoti mu ie,
pi mi uinze, sugia Marco, milote mi e nosi krunu od
bisera dielomicie.*

*Pade listak neranze posred uase iunacke,
znala boie neranza da ie uasa iunazka.
I dobar junak i dobre uoglie, blago mi drusini
s koiom uoiuie i s koiom iunak uinze ispiia
od dobre uoglie a bes neuoglie.
Junak junaka okom pogleda gdi e iunak bude da
Potrebuie, a dobar junak sugie trebuie, mogu mi
drusinom prid Gospodinom.
Junak mi ide nis dolinu, sctit ka nosi polouinu,
sretose ga drusi dua, rece iedan admo nagn, rece
drughi ne hod nagn, tiho iesdi, mnogo sna, ne
bieste obbadua.*

*A scto mi e liepo braine pogledati, liepa skoka iunackoga,
gdie nami junak poscakuie od kamenka do
kamenka, a biela likza iskasuie i sa sctitka
zernoga.*

Neosegnenu

*A kad mi se pogiesc, Luca, osceniti, srela mi te dobra sreggia
i tako ti Boga, braine, ueli koja, ne mei gledat pissanu kossugliu
nego li mi gledai stassa i obbrasa i ou gisdauu dieuoiku.
A kad mi se pogiesc Marco osceniti srela mi te dobra sreggia
i kuniza i sieniza i dieuoika u selenu uienzu, pusti
harta sa kunizom a sokola sa sienizom, a sam poghi sa
dieuoikom, meka ie kosa cunizina, slatko ie messo sienizino,
draga ie dusa dieuoicina.*

Ossegneniem

*Da mi e snala Franoua gliuboiza, da ie Franu uinze biello, sua
bi poglia losiemu usadila, a sue pute russom oggradila.*

Kad se prati stari suat na stan

*Lastouiciza
Siua selenā
Pod oblak kleknu,
Oblak se goni
Da darsdiz pane,
Da traua raste,
Da mi e pasu
Bieli pauni
I paunize
Staroga suata
I suijeh suatouah.*

*Druga pjesan
Pod gradom kraglia Tomassa
Diceno mi horo igrasse
V tomu horu kragliza
I gne dieuiza Miliza
Kragl ih s prosora gledasce
Ter mu s vlastelom uegliasce
Nu pogledate, vlastelle,
Gdie liepse igra Miliza
Negli gospoia kragliza,
Vseti hogiu Milizu
A pusctat hogiu kraglizu.
To ie saciula cragliza
Ter mi Milizi gouori
Cuma da mi si, Milize,
Ne igra liepse od mene,
Suchgnia da ti e do semgle
I od bisera cruniza.
Miliza kraglizi gouori
Nehar da ti e, craglize,
Na toi do semglie suchgnizi
I od bisera crunizi
Da bi mi sdrauo kragl Tomas
Pismi chie meni suchgniza
I od bisera cruniza.*

*Joste se u kolo poie koia godi druga pociasniza
A ko mi tanzu piti da, da mu Bosce dobar da
Rodi mu vinograd i pseniza bieliza â u domagina
Dietigia do paruoga (aliti) drugoga Boxichia.³⁹*

³⁹ Видети Ivanović, 2024, стр. 374–389.

Извори

- Богишић, В. (2003). *Народне њесме из сѣаријих највише ѡриморских зајиса*. Горњи Милановац: ЛИО.
- Врчевић, В. (1883). *Три ѣавне народне свечаносѣи: Божић, крсно име и свадба*. Панчево: Наклада књижаре браће Јовановића.
- Вукмановић, Ј. (1960). *Пашићровићи. Антиројоѣоѣрафско-ѣинолошка исијѣивања*. Цетиње: Обод.
- Дигитална библотека ЈУ Народне библотеке Будве, збирка „Крсто Ивановић”. <https://digital.nbvd.me/unit/krsto-ivanovic-anali>
- Кулишић, Ш., Петровић, П. Ж. и Пантелић, Н. (1970). *Срѣски миѣолошки речник*. Београд: Нолит.
- Младеновић, Ж. и Недић, В. (прир.) (1973). *Срѣске народне ѡјесме из необјављених рукојиса Вука Сѣеф. Караѣића. Књиѣ ѡрва: Различѣе женске*. Београд: САНУ.
- Палавестра, В. (2003). *Хисѣоријска усмена ѡредања из Босне и Херѣѣовине*. Београд: Српски генеалошки центар.
- Пантић, М. (прир.) (1964). *Народне ѡјесме у зајисима XV–XVIII века*. Београд: Просвета.
- Стефановић Караѣић, В. (1972). Етнографски списи. У: М. С. Филиповић (прир.), *Сабрана дела Вука Караѣића*, књ. 17. Београд: Просвета.
- Стефановић Караѣић, В. (1975). Српске народне пјесме I. У: В. Недић (прир.), *Сабрана дела Вука Караѣића*, књ. 4. Београд: Просвета.
- Чајкановић, В. (1994ѣ). *Речник срѣској народној веровања о диљкама*. Београд: СКЗ и др.
- Ivanović, K. (2024). *Budvanski anali: sa dodacima, transkripcija rukopisa, prevod, komentari i uvodna studija K. Mitrović i M. Kisić*. Budva: JU Narodna biblioteka Budve.

Лиѣератиура

- Вучковић, Н. (1965). Будвански анали Крста Ивановића. *Исѣоријски зајиси*, 22 (4), 623–652.
- Вучковић, Н. (1978). Књиѣ друга Будванских анала Крста Ивановића. *Бока: зборник радова из науке, кулѣуре и умјѣјносѣи*, 10, 287–307.
- Ђукић, Д. (2019). Нематеријална културна баштина: свадбени обичај у Паштровићима и Грбљу. У: З. Марјановић, Д. Медин и Д. Седларевић (ур.), *Нематеријална кулѣурна башѣина Пашићровића. Будућносѣ ѡрадиѣије – ѡрадиѣија будућносѣи* (стр. 579–593). Петровац на Мору – Будва – Београд: Друштво за културни развој „Бауо” – ЈУ Музеји и галерије Будве – Етнографски институт САНУ.
- Ердељановић, Ј. (1920). Етничко сродство Бокеља и Црногораца. *Глас СКА*, 56, 1–78.
- Завишин, М. (1979). *Исѣоријски сѣомени о ѡочасниѣама*. Нови Сад: Матиѣа српска.
- Куљача, М. (2014). Како бјеше (одломак о паштровској свадби, приредила Маријана Мартиновић). *Пашићровски алманах*, 1, 504–522.
- Марјановић, З. и Медин, Д. (2018). Особености и естетика паштровске традиѣије. У: Н. Самарѣић, М. Медиговић Стефановић, Д. Медин и З. Марјановић (ур.), *Кулѣурна исѣорија Пашићровића* (стр. 213–265). Београд: HeraEdu.

- Медиговић Стефановић, М. (2016). *Невјестиа у свадбеном крују*. Београд – Петровац на Мору: Удружење Паштровића и пријатеља Паштровића у Београду „Дробни пијесак” – Друштво за културни развој „Бауо”.
- Медин, Д. (2019). О Дионисију Миковићу и његовом дјелу „Паштровска свадба” (1891). У: З. Марјановић, Д. Медин и Д. Седларевић (ур.), *Нематеријална културна баштина Паштровића. Будућност традиције – традиција будућности* (стр. 431–459). Петровац на Мору – Будва – Београд: Друштво за културни развој „Бауо” – ЈУ Музеји и галерије Будве – Етнографски институт САНУ.
- Миковић, Д. (1998). *Паштровска свадба* (прир. У. Ј. Зеновић). Подгорица: Културно-просвјетна заједница.
- Нинковић, Н. (2017). У чељустима крвожедног вука. У: Д. Микавица, Г. Васин и Н. Нинковић (ур.), *Срди у Црној Гори 1496–1918* (стр. 43–63). Никшић: Институт за српску културу.
- Пантић, М. (прир.) (1961). Преписка Срећка Вуловића и Валтазара Богишића. *Зборник историје књижевности*, 2, 203–232.
- Пантић, М. (1990). *Књижевности на тлу Црне Горе и Боке Коњорске од XVI до XVIII века*. Београд: СКЗ.
- Петровић, Т. (2006). *Здравица код балканских Словена*. Београд: Балканолошки институт.
- Пешић, Р. и Милошевић-Ђорђевић, Н. (1997). *Народна књижевности*. Београд: Требник.
- Раденковић, Љ. (2005). Кривотворење фолклора и митологије. *Зборник Маџице српске за књижевности и језик*, LIII (1–3), 29–44.
- Станојевић, Г. (1970). *Јуџословенске земље у млетачко-турским рајовима XVI–XVIII вијека*. Београд: Историјски институт.
- Тројановић, С. (2008). *Главни српски жртвени обичаји*. Београд: Службени гласник.
- Цвијић, Ј. (2000). *Балканско њолуострво*. Београд: САНУ – ЗУНС.
- Чајкановић, В. (1994а). *Стара српска религија и митологија*. Београд: СКЗ и др.
- Сажко, В. (1896). Pitomača u hrvatskoj Podravini: Ženidbeni običaji. *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, 1, 178–184.
- Krnjević, H. (1986). *Lirski istočnici. Iz istorije i poetike lirske narodne poezije*. Београд–Приштина: BIGZ – Jedinство.

Kristina R. MITIĆ

University of Niš
Faculty of Philosophy
Department of Serbian Studies
Niš (Serbia)

Katarina S. MITROVIĆ

University of Belgrade
Faculty of Philosophy
Department of History
Belgrade (Serbia)

Srela mi te dobra sreggia.

Examples of Budva Wedding Songs and Honorific
Verses from the Mid-17th Century

Summary

The paper sheds light on the *rostave* (wedding songs) and *počasnice* (honorific verses), which represent a unique addition to the third book of *The Budva Annals*, recorded by Budva nobleman Don Krsto Ivanović (1628–1688), a canon of the Cathedral of Saint John, a municipal teacher, and a chancellor of the apostolic vicariate. This third book of *The Budva Annals* contains seven chapters devoted to traditional clothing worn by the people of Budva, the emergence of new fashion styles, customs related to the birth of male and female children, engagement celebrations, wedding ceremonies, funeral rites, and both family and public festivities. These lyrical miniatures were written in the vernacular, but using Italian orthography. While most were performed during wedding ceremonies, they were not limited to that context; their themes and content went beyond this scope and were also performed on other occasions.

Keywords: Don Krsto Ivanović; *The Budva Annals*; customs of toasting; sung toasts.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом *Creative Commons ауторско-некомерцијално 4.0 међународна* (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International* license (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).